

Nr 110.

Av herr **Johansson, Johan Bernhard**, m. fl., *angående lagstiftning om förverkande av vissa allmänna uppdrag m. m.*

I skrivelse den 19 maj 1933 anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en förutsättningslös utredning angående åtgärder mot sådan av sammanslutningar eller enskilda bedriven verksamhet, som syftade till att med våld eller eljest på olaglig väg omstörta eller förändra Sveriges stats- eller rättsordning. Kungl. Maj:t beslöt därefter den 26 nämnda maj tillsätta en kommitté med uppdrag att verkställa sådan utredning. Den 11 januari 1935 avgav kommittén betänkande med förslag angående åtgärder mot statsfientlig verksamhet (S. O. U. 1935: 8) innefattande bl. a. förslag till lag angående för statens säkerhet och ordningen i landet farliga sammanslutningar.

I proposition till 1936 års riksdag föreslogs, i huvudsaklig anslutning till vad kommittén i dessa hänseenden förordat, vissa ändringar i strafflagen, varemot kommitténs nyssberörda lagförslag icke föranledde någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I motioner vid 1936 års riksdag framfördes emellertid krav på vissa skärpta åtgärder mot statsfientliga sammanslutningar och deras verksamhet.

Första lagutskottet vid 1936 års riksdag, som behandlade propositionen och motionerna (utl. nr 481), ansåg sig böra förorda en beredskapslagstiftning mot statsfientliga sammanslutningar, i stort sett i anslutning till kommitténs förslag. Utskottets utlåtande utmynnade i ett förslag, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i enlighet med av utskottet angivna riktlinjer låta omarbeta kommitténs förslag till lag angående för statens säkerhet och ordningen i landet farliga sammanslutningar samt för 1937 års riksdag framlägga det sålunda omarbetade förslaget. Sju ledamöter av utskottet reserverade sig och yrkade avslag å utskottets skrivelseförslag. Första kammaren biföll utskottets hemställan i denna del, varemot andra kammaren avslög densamma. Frågan hade därmed fallit vid sagda riksdag.

Vid 1940 års riksdag väcktes motioner med hemställan, att riksdagen måtte för sin del skyndsamt antaga vid motionerna fogade förslag till lag angående för statens säkerhet och ordningen i landet farliga sammanslutningar, vilket förslag i väsentliga delar överensstämde med ovan omförmälda kommittéförslag. Innan dessa motioner blivit föremål för utskottsbehandling, hade emellertid Kungl. Maj:t avlåtit proposition till 1940 års riksdag med förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet. I propositionen anförde föredragande departementschefen statsrådet Westman bl. a., att under de allvarliga tider, som nu rådde, hade det visat sig nödvändigt att

i olika hänseenden komplettera vår straff- och tvångsmedelslagstiftning för att bereda ökat skydd för statens yttre och inre säkerhet. I sådant hänseende hade bl. a. föreslagits en lagstiftning, med stöd av vilken sammanslutningar med landsskadliga syften skulle kunna upplösas. Vid övervägande av skälen för och emot en förbudslagstiftning hade departementschefen ansett en lagstiftning böra komma till stånd, som beredde möjlighet att, då det i en kritisk situation prövades nödvändigt, ingripa mot organisationer av det slag, varom här var fråga.

Den åtgärd, departementschefen i anslutning härtill föreslog, innebar, att sammanslutning av angivet slag skulle kunna upplösas efter samfällt beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen. Rörande verkningarna av ett dylikt upplösningsbeslut anförde departementschefen, att detsamma finge bl. a. den följden, att sammanslutningen icke kunde såsom parti verka vid val. Första lagutskottet vid 1940 års riksdag tillstyrkte i huvudsak det framlagda förslaget samt anförde bl. a. i fråga om de samhällsfarliga sammanslutningarna, att det vore uppenbart, att i ett allvarligt tidsläge behov kunde föreligga icke blott att ingripa mot enskilda medlemmar i en dylik förening, vilka gjort sig skyldiga till brottsliga handlingar, utan även att sätta sammanslutningen ur stånd att fortsätta sin verksamhet. En sammanslutning, som bedreve en för rikets säkerhet menlig verksamhet, kunde enligt utskottets mening icke hava något anspråk på att i ett dylikt tidsläge få under rättsordningens hägn fortsätta sin landsskadliga verksamhet. De medel för ingripande mot sammanslutningen, som närmast erbjödo sig, voro beslut om upplösning av densamma, förverkande av sammanslutningens egendom samt straff för den, som fortsatte sammanslutningens verksamhet. Utskottet anslöt sig till departementschefens ståndpunkt, när denne i propositionen uttalade, att han vid övervägande av skälen för och emot en förbudslagstiftning ansett en lagstiftning böra komma till stånd, som beredde möjlighet att när det i en kritisk situation prövades nödvändigt ingripa mot organisationer av det slag, varom här var fråga. Vid utskottets utlåtande hade bl. a. fogats en av tre utskottsledamöter avgiven reservation med hemställan, att propositionen icke måtte av riksdagen bifallas.

Riksdagen biföll emellertid utskottets hemställan.

I anslutning till nu berörda proposition hade i riksdagen väckts motioner, vari hemställts om utredning rörande viss komplettering av den genom propositionen framlagda lagen i syfte att domstolarna skulle tillerkännas rätt att, i samband med förbuds- eller upplösningsbeslut, till suspension eller avsättning döma befattningshavare i statens eller annan offentlig tjänst, vilka tillhörde dylika statsfientliga sammanslutningar. Första lagutskottet hemställde i avgifvet utlåtande, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, och riksdagens beslut avfattades i överensstämmelse härmed.

Vid samma riksdag hade ytterligare i anslutning till den kungl. proposition-

nen väckts motioner med hemställan att riksdagen i samband med behandlingen av propositionen ville för sin del såsom vilande besluta antaga sådana grundlagsändringar, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga politiska sammanslutningar under närmare angivna betingelser automatiskt berövades offentliga uppdrag och tjänster.

Konstitutionsutskottet ansåg i sin över motionerna avgivna utlåtande den i motionerna föreslagna grundlagstiftningen vara till sina konsekvenser allt för svårbedömlig för att utskottet för det dåvarande skulle kunna tillstyrka ett förslag i motionernas syfte och hemställde, att desamma icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Vid utskottets utlåtande var fogad en reservation vari bl. a. anfördes följande:

”Konsekvenserna av denna påföljdsbestämmelse i förbudslagen äro i kortet följande. Den omständigheten, att vederbörande tillhört en sammanslutning, som upplöses eller interimistiskt förbjudes, kan icke i och för sig medföra förlust av allmänna tjänster och uppdrag. Ett förbuds- eller upplösningsbeslut sträcker icke sina rättsverkningar dithän, att representanter för den förbjudna eller upplösta sammanslutningen samtidigt diskvalificeras från innehav av ämbeten eller offentliga uppdrag. De kunna fortsätta sin landskadliga verksamhet, om de blott på lämpligt sätt camouflera sina syften och se till, att de icke formellt bryta mot den nya lagen så grovt, att de därför *å dömas frihetsstraff*, d. v. s. straffarbete eller fängelse. I de lindriga fall, då böter ifrågakomma, får påföljd icke å dömas.

Vi finna detta förhållande vara både för rättskänslan stötande och för riket farligt. Att straffbestämmelser införas mot överträdelse av ett förbuds- eller upplösningsbeslut må i och för sig vara tillfredsställande; det räcker i detta fall icke. Det framgår såsom onaturligt och orimligt att den förbjudna och upplösta organisationens medlemmar alltjämt kunna sitta kvar i riksdagen och andra offentliga församlingar. Om samhället nödgats till landets, försvarets eller ordningens skydd upplösa en viss organisation, så bör samhället också omedelbart avlägsna denna organisations företrädare utan att behöva invänta att vederbörande sedermera begå en lagöverträdelse och härvid bliva upptäckta och dömda.”

Första kammaren biföll ett under debatten framställt yrkande, vari — med viss avvikelse från vad reservanterna föreslagit — hemställdes om utredning och förslag till den då samlade riksdagen om sådan ändring av grundlag och allmän lag, att medlemmar av förbjudna eller upplösta partier omedelbart berövas offentliga uppdrag. Andra kammaren biföll emellertid utskottets hemställan.

Härefter utfärdades den 14 juni 1940 lagen angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m., vilken lag gällde till och med den 31 mars 1941. Enligt en den 21 februari 1941 utfärdad lag skall emellertid förstnämnda lag äga fortsatt giltighet t. o. m. den 30 juni 1942.

På sätt, som framhölls redan vid behandlingen av 1940 års proposition i ämnet, är nu berörda lag behäftad med vissa påtagliga brister. Detta förhållande har också kommit till klart uttryck i det anförande, statsministern hållit vid årets remissdebatt i riksdagen. Statsministern yttrade därvid, så vitt nu är i fråga, följande:

”Det är ett sedan många år känt faktum, att inom vårt land finnas individer och sammanslutningar, vilkas verksamhet särskilt i tider av oro utgöra ett hot mot allmän ordning och säkerhet. Genom sin bundenhet till främmande intressen samt sitt markerade ställningstagande för dessa kunna ifrågavarande sammanslutningar genom sin verksamhet också vålla utrikespolitiska komplikationer. Det är en klar nödvändighet för statsmakterna att övervaka sådan verksamhet och förhindra att den blir till allvarlig skada för landet. Som beredskap i sådant hänseende antog 1940 års riksdag en lag innefattande befogenhet att upplösa vissa sammanslutningar. Det har varit under övervägande att bringa denna lag i tillämpning. Även om den samhällsskadliga verksamheten därigenom skulle försvåras är det emellertid tydligt och ävenledes bestyrkt av erfarenheter från andra länder, att genom upplösningen i och för sig denna verksamhet icke skulle kunna förhindras. Det må t. ex. erinras om, att grundlagen icke medgiver riksdagsledamots utslutning ur riksdagen, därför att det parti denne tillhör blivit upplöst, och att icke heller ett upplöst partis tidningsorgan kunna indragas eller eljest förhindras utkomma enbart på grund av att partiet förklarats illegalt. För att ett ingripande enligt upplösningslagen skulle helt fylla sitt ändamål erfordras sålunda ytterligare åtgärder, vilka skulle innebära en sådan inskränkning i de av författningen garanterade allmänna fri- och rättigheterna, att den måste väcka betänksamhet. Även mycket långt gående åtgärder kunna emellertid bli nödvändiga, därest den samhällsskadliga verksamheten icke med andra medel kan stävjas. Det folkstyrda samhällets rätt att till det yttersta skydda sig mot upplösande krafter är lika oomtvistlig som statsmakternas skyldighet att övervaka och ingripa mot sådana krafter.”

Till vad statsministern sålunda uttalat angående bristerna i berörda lag, vilja vi undertecknade helt ansluta oss. Vi dela jämväl statsministerns uppfattning, att, för att ett ingripande enligt upplösningslagen skall helt fylla sitt ändamål, ytterligare åtgärder erfordras.

Med hänsyn till vår sålunda uttalade uppfattning, vilken vid upprepade tidigare tillfällen från högerpartiets sida framförts i riksdagen och i den allmänna diskussionen, anse vi, att erforderliga kompletteringar av förevarande beredskapslagstiftning redan nu böra i görlig mån vidtagas, så att — om den tidpunkt kommer, då, på sätt statsministern uttalat, även mycket långt gående åtgärder kunna bli nödvändiga — härför erforderliga författningsbestämmelser redan föreligga i godkänt skick och omedelbart kunna sättas i tillämpning.

Ur denna synpunkt synas till en början vissa kompletteringar av den nu gällande upplösningslagen vara erforderliga.

I avbidan å det förslag rörande förlängd giltighet av upplösningslagen, som är att förvänta vid årets riksdag, hava vi emellertid icke funnit anledning att nu göra detta spörsmål till föremål för något motionsvis framfört yrkande.

Däremot synes oss omedelbart böra till behandling upptagas ett annat, ovan berört spörsmål, som förutsätter särskild lagstiftning vid sidan av upplösningslagen. Vi åsyfta härmed det av statsministern påtalade förhållandet, att grundlagen icke medger riksdagsmans uteslutande ur riksdagen därför att det parti denne tillhör blivit upplöst. I samband med denna fråga lärer tydligtvis till behandling böra upptagas jämväl spörsmålet om förverkande i dylika fall av kommunala förtroendeuppdrag.

Visserligen uttalade justitieministern i ovan berörda proposition till 1940 års riksdag, att en upplöst sammanslutning icke kunde såsom parti verka vid val. Detta är riktigt, såvitt man tänker på den egentliga valagitationen, men intet hinder finnes för partiets deltagande i valförrättningen under sin gamla beteckning eller eventuellt en ny sådan, och dessa representanter kunna alltjämt inväljas i riksdag och kommunala församlingar. Avlägsnandet av ett upplöst partis representanter kan därför ej heller sägas på längre sikt vara en indirekt följd av partiets upplösning. Direkta lagstiftningsåtgärder äro i sådant avseende erforderliga.

Ett förverkande av uppdraget såsom riksdagsman förutsätter ändring av § 26 riksdagsordningen, och en dylik ändring kan ju vid denna riksdag endast antagas såsom vilande. Det synes oss emellertid väl motiverat, att redan nu såsom ett led i beredskapsåtgärderna besluta om dylik grundlagsändring, då därmed möjlighet beredes att — om särskilt allvarliga omständigheter till sådant skulle föranleda — snabbare än eljest vore fallet vidtaga de åtgärder som erfordras för grundlagsändringens ikraftträdande.

Förverkandet av riksdagsmannauppdraget synes böra göras helt beroende av, att beslut om upplösning av viss sammanslutning fattats, och synes böra gälla den, som vid tiden för upplösningen eller under viss tid därförut — förslagsvis sex månader — varit medlem av sammanslutningen eller deltagit i eller främjat dess verksamhet. Vi förutsätta, att framställning härom till vederbörande kammare skall göras av konstitutionsutskottet. Eventuellt kan för ett bifall till en sådan framställning uppställas fordran på kvalificerad majoritet, exempelvis $\frac{3}{4}$ majoritet.

Vad härefter beträffar spörsmålet om förverkande av andra allmänna uppdrag, då fråga är om medlemmar av upplöst sammanslutning, möter här intet hinder att genomföra en lagstiftning som omedelbart träder i kraft. En dylik lagstiftning synes oss böra få formen av en särskild författning med direkt anknytning till upplösningslagen i så måtto, att denna särskilda författning träder i tillämpning först när beslut om upplösning fattats.

En dylik författning synes under angiven förutsättning böra innehålla att den upplösta sammanslutningens representanter, som inneha kommunala förtroendeuppdrag, skola vara förlustiga sina uppdrag. I enlighet med vad ovan anförts i fråga om den föreslagna ändringen i riksdagsordningen synes såsom representant för viss sammanslutning böra anses den, som vid tiden för beslutets meddelande eller under loppet av de närmast föregående sex månaderna tillhört sammanslutningen eller ock under nämnda tid deltagit i eller främjat dess verksamhet. Sedan beslut om upplösning meddelats, bör på länsstyrelse ankomma att förklara ifrågavarande personer förlustiga sina förtroendeuppdrag. Förslagsvis synes detta böra äga rum efter talan av vederbörande överåklagare i länet.

Beträffande detaljerna i övrigt må hänvisas till härvid fogade författning-utkast.

Under återopande av vad sålunda anförts få undertecknade härmed hemställa,

- 1) att riksdagen för sin del såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte besluta ändring av § 26 riksdagsordningen av i huvudsak den innebörd, som framgår av bifogade utkast (Bil. A.);
- 2) att riksdagen för sin del ville besluta antaga bestämmelser om förverkande av vissa allmänna uppdrag i huvudsaklig överensstämmelse med härvid fogade utkast (Bilaga B.).

Bilaga A: *Förslag till ändrad lydelse av § 26 riksdagsordningen:*

Riksdagsmannabefattning kan — — medborgare utövas.

Ej må — — — stört valfriheten.

Vad i — — — å riksdagsmannabefattning.

Har enligt vad därom i särskild lag finnes stadgat sammanslutning blivit av Konungen och riksdagen upplöst, äger kammaren på hemställan av konstitutionsutskottet förklara riksdagsman, som tillhör kammaren och som vid tiden för upplösningen eller under loppet av de närmast föregående sex månaderna varit medlem av sammanslutningen eller ock under nämnda tid deltagit i eller främjat dess verksamhet, förlustig riksdagsmannabefattningen. För beslut härom erfordras, att minst tre fjärdedelar av de röstande vid votering instämt i beslutet.

Bilaga B: *Förslag till lag om förverkande av vissa allmänna uppdrag m. m.*

1 §.

Har enligt vad därom i särskild lag finnes stadgat sammanslutning blivit av Konung och riksdag upplöst, skola de, som vid tiden för upplösningen eller under loppet av de närmaste sex månaderna varit medlem-

mar av sammanslutningen eller ock under nämnda tid deltagit i eller främjat dess verksamhet, vara förlustiga av dem innehavda kommunala förtroendeuppdrag.

Vad ovan stadgats skall äga motsvarande tillämpning å uppdrag att vara suppleant.

2 §.

Länsstyrelsen har att, beträffande sammanslutning, som blivit upplöst, på talan av landsfogden eller, i Stockholm, förste stadsfiskalen, till prövning företaga, vilka personer inom länet, som skola vara förlustiga sina uppdrag. Härvid skall vederbörande lämnas tillfälle att inom viss kortare tid avgiva yttrande innan ärendet avgöres. Föreligga sannolika skäl, att vederbörande förverkat uppdrag varom här är fråga, skall länsstyrelsen förordna, att han skall avstängas från utövning av uppdraget, intill dess slutligt beslut meddelats.

Länsstyrelsen äger avgöra ärende som ovan sägs utan hinder av att vederbörande icke kunnat anträffas.

3 §.

Länsstyrelsens beslut om förverkande av uppdrag går omedelbart i verkställighet, ändock att detsamma icke vunnit laga kraft.

4 §.

Länsstyrelsens beslut skall skyndsamt delgivas den, som beslutet avser, ävensom landsfogden eller i Stockholm förste stadsfiskalen.

Över beslutet må talan föras i den ordning, som stadgas för överklagande av administrativ myndighets beslut.

5 §.

Konungen meddelar de närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpning av denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 30 juni 1943.

Stockholm den 24 januari 1942.

J. B. Johansson.

Gustaf Tamm.

Karl Wistrand.

Nils Gabrielsson.

Gustaf Velandér.

Georg Andrén.

K. G. A. Sandström.
